

RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA MALAYZIYANING BARQAROR RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Abdullayeva Madinabonu Nizomiddin qizi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
Turizm (malay–ingliz) yo‘nalishi, 3-bosqich talabasi
madinaabdullayeva0406@gmail.com

Аннотatsiya

Mazkur maqolada raqamlashtirish sharoitida Malayziyaning barqaror rivojlanish tendensiyalari BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) doirasida tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli iqtisodiyot, innovatsion infratuzilma, aqlli shaharlar va ekologik barqarorlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik statistik ma’lumotlar asosida yoritiladi. Shuningdek, Malayziyada raqamlashtirish siyosatining SDG 8, 9, 11, 12 va 13 maqsadlariga ta’siri baholanadi.

Kalit so‘zlar: raqamlashtirish, barqaror rivojlanish, SDG, Malayziya, raqamli iqtisodiyot.

Аннотация

В статье анализируются тенденции устойчивого развития Малайзии в условиях цифровизации в контексте Целей устойчивого развития ООН. Особое внимание уделяется влиянию цифровой экономики, инновационной инфраструктуры и умных городов на социально-экономическое и экологическое развитие страны.

Ключевые слова: цифровизация, устойчивое развитие, ЦУР, Малайзия.

Kirish. So‘nggi o‘n yilliklarda raqamlashtirish global miqyosda barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biriga aylandi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivoji iqtisodiy samaradorlikni oshirish, ijtimoiy tenglikni ta’minlash va ekologik muammolarni yumshatishda muhim rol o‘ynamoqda¹. BMT tomonidan qabul qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) davlatlardan iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik rivojlanishni o‘zaro uyg‘un holda olib borishni talab etadi.

Malayziya Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqasida raqamli transformatsiyani milliy rivojlanish strategiyasiga aylantirgan yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi. “Malaysia Digital Economy Blueprint” doirasida mamlakatda raqamli iqtisodiyot, innovatsiyalar va barqaror rivojlanish o‘zaro integratsiyalashgan holda rivojlantirilmoqda².

¹ United Nations. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York, 2015.

Havola:

<https://sdgs.un.org/2030agenda>

² Government of Malaysia. Malaysia Digital Economy Blueprint (MyDIGITAL). Putrajaya, 2021.

Adabiyotlar tahlili

Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) 2015-yilda qabul qilingach, raqamlashtirish va SDGlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishga bo'lgan ilmiy qiziqish keskin oshdi³. Ayniqsa, 2016–2017-yillardan boshlab ilmiy nashrlar sonida sezilarli o'sish kuzatildi⁴. Tadqiqotchilar sun'iy intellekt (AI), katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data) va Narsalar interneti (IoT) kabi yangi texnologiyalar qashshoqlikni kamaytirish, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va ta'lim sifati kabi maqsadlarga erishishda qanday yordam berishi mumkinligini tahlil qila boshladilar. Shu bilan birga, raqamli tafovut, mehnat bozorida ish o'rinlarining qisqarishi va axloqiy muammolar kabi xavflar ham muhokama qilindi. Raqamli texnologiyalar va barqarorlik masalalari bo'yicha dastlabki ilmiy muhokamalar ilgari ham mavjud bo'lgan bo'lsa-da, ularning o'zaro bog'liqligi aynan 2030-yilgacha bo'lgan Barqaror rivojlanish kun tartibi global va universal doirada qabul qilingach keskin kuchaydi.

Asosiy bosqichlar va rivojlanish jarayoni:**2015-yilgacha:**

“Barqaror rivojlanish” tushunchasining nazariy asoslari Brundtland hisobotida (1987) shakllantirildi⁵. Shu davrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jamiyatdagi roli texnik va akademik doiralarda, jumladan IFIP kabi xalqaro tashkilotlar doirasida muhokama qilinib kelindi.

2012–2015-yillar:

Barqaror rivojlanish maqsadlari 2012-yilda konseptual jihatdan ishlab chiqildi va 2015-yilda BMT tomonidan rasman qabul qilindi⁶. Bu jarayon barqaror rivojlanish uchun yagona global asos yaratdi.

2016-yildan boshlab (ilmiy “portlash” davri):

“Raqamlashtirish” tushunchasi ilmiy adabiyotlarda keng qo'llanila boshladi va shu mavzudagi maqolalar soni keskin oshdi. Tadqiqotchilar raqamli texnologiyalarni SDG'larga erishishning samarali vositasi sifatida ko'ra boshladilar. AI, IoT va Big Data texnologiyalarining energetika, suv resurslari va ta'lim sohalaridagi muammolarni hal etish imkoniyatlari bilan birga, raqamli tengsizlik va axloqiy masalalar ham alohida

<https://www.malaysia.gov.my/portal/content/30907>

³ United Nations. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York, 2015.

Havola:

<https://sdgs.un.org/2030agenda>

⁴ Vinuesa, R., et al. The role of artificial intelligence in achieving the Sustainable Development Goals. Nature Communications, 2020.

<https://doi.org/10.1038/s41467-019-14108-y>

⁵ World Commission on Environment and Development. Our Common Future. 1987.

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

Visser W. Our common future ('The brundtland report') world commission on environment and development (1987) //The Top 50 Sustainability Books. – Routledge, 2017. – C. 52-55.

⁶ United Nations. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York, 2015.

<https://sdgs.un.org/2030agenda>

e'tiborga olindi⁷. Umuman olganda, raqamli texnologiyalar va barqaror rivojlanish tushunchalari yangilik bo'lmagan bo'lsa-da, ularning ilmiy integratsiyasi aynan SDGlar qabul qilingach, ya'ni 2010-yillarning o'rtalaridan boshlab jadal rivojlandi.

Jahon banki tadqiqotlariga ko'ra, rivojlanayotgan davlatlarda raqamlashtirish YaIM o'sish sur'atlarini sezilarli darajada oshiradi va xizmatlar sektorining kengayishiga olib keladi⁸. Malayziya misolida bu holat elektron savdo, fintech va raqamli turizm xizmatlarining jadal rivojlanishida namoyon bo'lmoqda. Scopus indekslangan ilmiy maqolalarda Malayziyada 5G texnologiyalari, sun'iy intellekt va "big data" yechimlarining joriy etilishi SDG 9 — sanoat, innovatsiyalar va infratuzilma rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotgani qayd etilgan. Shu bilan birga, raqamli infratuzilmaning kengayishi aqlli shaharlar konsepsiyasining rivojlanishiga zamin yaratmoqda. BMT Taraqqiyot dasturi (UNDP) va BMTning Atrof-muhit bo'yicha dasturi (UNEP) hisobotlarida raqamli texnologiyalar ekologik monitoring, energiya samaradorligini oshirish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda muhim vosita sifatida baholanadi. Bu esa SDG 11 va SDG 13 maqsadlari bilan bevosita bog'liqdir.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda tizimli yondashuv, taqqoslash, statistik tahlil va kontent-analiz usullaridan foydalanildi. Tadqiqot uchun asosiy ma'lumotlar Jahon banki, UNDP, OECD hamda BMTning SDG bo'yicha rasmiy hisobotlaridan olindi. Shuningdek, Malayziyaning milliy raqamli strategiyalari tahlil qilindi.

Natijalar va muhokamalar

O'tkazilgan tahlillar Malayziyada raqamlashtirish jarayoni barqaror rivojlanishning asosiy tarkibiy qismlaridan biriga aylanganini ko'rsatadi. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyotning kengayishi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik rivojlanish tendensiyalariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) doirasida olib borilgan kuzatuvlar raqamli transformatsiya nafaqat iqtisodiy o'sish vositasi, balki boshqaruv, ekologiya va shahar rivoji bilan chambarchas bog'liq jarayon ekanini tasdiqlaydi.

Malayziyada raqamli iqtisodiyotning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi so'nggi yillarda barqaror o'sish sur'atlarini namoyon etmoqda. Jahon banki va milliy statistika manbalariga ko'ra, 2023-yilda ushbu ko'rsatkich 22 foizdan oshgan bo'lib, bu holat ASEAN mintaqasida yuqori natijalardan biri hisoblanadi⁹. Elektron savdo, moliyaviy texnologiyalar va raqamli xizmatlarning rivojlanishi yangi ish o'rinlari yaratib, iqtisodiy faollikni oshirmoqda. Ushbu jarayon SDG 8 — munosib mehnat va barqaror

⁷ OECD. Digital Transformation and Sustainable Development. 2022.

<https://www.oecd.org/digital/digital-transformation-and-sdgs/>

⁸ World Bank. World Development Report 2024: Digitalization for Development. Washington, DC, 2024.

<https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2024>

⁹ Department of Statistics Malaysia (DOSM). Malaysia Digital Economy 2024 Report.

<https://www.miti.gov.my/NIA/digital-economy.html>

iqtisodiy o'sish maqsadlariga erishishda muhim rol o'ynamoqda. Biroq raqamli iqtisodiyotdan olinayotgan foyda jamiyatning barcha qatlamlari o'rtasida teng taqsimlanayotgani yo'q. Shahar hududlarida raqamli xizmatlar va texnologiyalarga kirish imkoniyati yuqori bo'lsa, qishloq joylarda internet infratuzilmasi va raqamli savodxonlik darajasi nisbatan pastligicha qolmoqda. Bu holat raqamli tafovutni kuchaytirib, ijtimoiy tenglikka putur yetkazishi mumkin. Shu sababli raqamlashtirish jarayonini faqat iqtisodiy samaradorlik nuqtayi nazaridan emas, balki inklyuziv rivojlanish mezonlari asosida baholash muhim ahamiyat kasb etadi.

Innovatsion infratuzilmaning rivojlanishi Malayziyada SDG 9 doirasida muhim natijalarga olib kelmoqda. Milliy raqamli strategiyalar, jumladan MyDIGITAL tashabbusi doirasida 5G texnologiyalarining joriy etilishi, sun'iy intellekt va katta hajmdagi ma'lumotlar tahlilining kengayishi sanoat va xizmatlar sektorida samaradorlikni oshirmoqda.¹⁰ Texnologik startaplar sonining ko'payishi innovatsion muhit shakllanayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalarga yo'naltirilayotgan mablag'lar hajmi hali ham yetarli darajada emasligi uzoq muddatli texnologik raqobatbardoshlik uchun muayyan xavflarni keltirmoqda. Raqamlashtirish shahar rivojlanishida ham sezilarli o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Kuala-Lumpur va Putrajaya kabi shaharlarda aqlli transport tizimlari, raqamli boshqaruv va kommunal xizmatlarning avtomatlashtirilishi shahar muhitida yashash sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Ushbu jarayonlar SDG 11 — barqaror shaharlar va aholi punktlari maqsadlari bilan bevosita bog'liqdir. Biroq aqlli shahar loyihalarining asosan yirik urban hududlarda jamlangani hududlararo rivojlanish nomutanosibligini kuchaytirishi mumkin¹¹.

Ekologik barqarorlik nuqtayi nazaridan raqamli texnologiyalar Malayziyada SDG 12 va SDG 13 maqsadlariga erishishda muhim instrument sifatida namoyon bo'lmoqda¹². Energiya iste'molini monitoring qilish, atrof-muhit holatini real vaqt rejimida kuzatish va chiqindilarni boshqarish tizimlarining raqamlashtirilishi resurslardan yanada samarali foydalanish imkonini bermoqda. Shu bilan birga, yashil raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayonida moliyaviy va institutsional cheklovlar mavjudligi ularning keng miqyosda tatbiq etilishini sekinlashtirmoqda. Umuman olganda, natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish Malayziyada barqaror rivojlanishning barcha asosiy yo'nalishlari bilan uzviy bog'liq. Biroq ushbu jarayonning samaradorligi faqat texnologik yutuqlar bilan emas, balki ijtimoiy tenglik,

¹⁰ Malaysia Digital Economy Blueprint (MyDIGITAL). Malaysia Digital Economy Blueprint Document, 2021.

<https://ekonomi.gov.my/sites/default/files/2021-02/Malaysia-digital-economy-blueprint.pdf>

¹¹ UN-Habitat. Malaysia SDG Cities' Sustainable Development Agenda.

https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/07/malaysia_sdg_cities_booklet-2.pdf

¹² <https://www.undp.org/malaysia/sustainable-development-goals>

United Nations Development Programme. Sustainable Development Goals — SDGs Overview. UNDPMalaysia.org.

hududiy muvozanat va ekologik mas'uliyatni hisobga olgan holda olib borilgandagina to'liq namoyon bo'ladi.

Mazkur tadqiqot Malayziyada raqamlashtirish va barqaror rivojlanish o'rtasida mustahkam va tizimli bog'liqlik mavjud ekanini ko'rsatdi. Raqamli texnologiyalar iqtisodiy o'sishni jadallashtiribgina qolmay, innovatsion infratuzilmani rivojlantirish, shahar boshqaruvini takomillashtirish va ekologik muammolarni yumshatishda ham muhim rol o'ynamoqda. BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida olib borilgan tahlil raqamlashtirish Malayziyada barqaror rivojlanishning muhim drayveriga aylanayotganini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya jarayoni bilan bog'liq bir qator muammolar mavjudligini ham ko'rsatdi. Raqamli tafovut, hududlararo rivojlanish nomutanosibli, innovatsiyalarni moliyalashtirishdagi cheklovlar va ekologik texnologiyalarning sekin joriy etilishi barqaror rivojlanish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu esa raqamlashtirish siyosatini faqat texnologik emas, balki ijtimoiy va ekologik jihatdan muvozanatli tarzda olib borish zarurligini anglatadi.

Tadqiqot asosida quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish mumkin:

- Raqamli infratuzilmani qishloq va chekka hududlarda rivojlantirish orqali raqamli tafovutni kamaytirish;
- Kichik va o'rta biznes subyektlarini raqamli transformatsiyaga jalb etish uchun moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlarini kengaytirish;
- Ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalarni, ayniqsa yashil va barqaror texnologiyalarni moliyalashtirish hajmini oshirish;
- Aqlli shahar konsepsiyasini kichik shaharlar va qishloq hududlariga moslashtirilgan shaklda joriy etish;
- Raqamli texnologiyalarni ekologik siyosat bilan chuqur integratsiya qilish orqali iqlim o'zgarishiga qarshi kurash choralarini kuchaytirish.

Xulosa qilib aytganda, Malayziyada raqamlashtirish jarayonlarini Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirish mamlakatning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'nalishda olib boriladigan tizimli va inklyuziv siyosat Malayziyaning barqaror rivojlanish salohiyatini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. United Nations Development Programme. Sustainable Development Goals — SDGs Overview. UNDP Malaysia.org. <https://www.undp.org/malaysia/sustainable-development-goals>
2. UNDP Government of Malaysia. Malaysia Digital Economy Blueprint (MyDIGITAL). Putrajaya, Malaysia, 2021. <https://ekonomi.gov.my/sites/default/files/2021-02/Malaysia-digital-economy-blueprint.pdf>

3. Ekonomi.gov.my Department of Statistics Malaysia. Malaysia Digital Economy 2024 Report. DOSM, https://storage.dosm.gov.my/gdp/digitaleconomy_2023.pdf
4. MyDIGITAL Official Portal, Government of Malaysia. <https://www.mydigital.gov.my/>
5. Ministry of International Trade and Industry (Malaysia). Digital Economy Sector Overview. <https://www.miti.gov.my/NIA/digital-economy.html>
6. United Nations. Sustainable Development Goal 11 (SDG 11) Overview. https://en.wikipedia.org/wiki/Sustainable_Development_Goal_11
7. UN-Habitat. Malaysia SDG Cities Booklet. https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/07/malaysia_sdg_cities_booklet-2.pdf
8. Ministry of Economy (Malaysia). SDG Roadmap for Malaysia Phase II (2021–2025). https://ekonomi.gov.my/sites/default/files/2024-09/SDGRoadmapforMalaysia_Phase2%282021-2025%29.pdf